

Дудукова І.В.

студентка,

Науковий керівник: Біліченко П.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

СПЕЦИФІКА ОСВІТИ ЖІНОК У ХРИСТІЯНСЬКИХ МОНАСТИРЯХ В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Протягом історії людства, жіноцтво прагнуло до освіти. Одним із специфічних періодів щодо реалізації права жінки на освіту була доба Середньовіччя. Ставлення до навчання дівчини в середні віки визначалося пануючою християнською ідеологією, складовою якої, зокрема, була ідея про недосконалість жіночої природи, жіночого розуму. Така позиція значно обмежувала доступ до освіти жіночої частини європейського суспільства. Вважаємо, що специфіка змісту, форм та методів навчання жіноцтва у тогочасних центрах освіти – християнських монастирях, потребує детального вивчення.

У ранньому середньовіччі (приблизно від 6 до 12 ст.) були рідкістю як освічені жінки, так і чоловіки. Основними центрами поширення знань у той час були саме монастирі. Як показали результати дослідження, програма навчання в жіночих монастирях зазвичай була подібною і за змістом, і за якістю викладання, до чоловічих [1].

Черниці в ранньосередньовічному монастирі мали оволодіти грамотністю, оскільки одним з основних завдань освіти було читання Святого Письма, праць святих отців. До того ж, уміння писати мало стати в нагоді при переписуванні книг у скрипторіях (майстерня

рукописних книжок), які функціонували у більшості монастирів. У багатьох випадках освічені черниці були обізнані не лише з сучасними їм релігійними проблемами, а й з античною літературою: вони читали твори Овідія, Теренція, Вергілія. Ми встановили, що тогочасне суспільство не засуджувало освіченість черниць. Проте, ми виявили, що більшість із них не мали доступу до таких сфер тогочасної науки як схоластика, теологія, юриспруденція. Найбільш поширеним вираження жіночої вченості була релігійно-містична література [2, с. 52].

За стінами обителі вчений пошук був переважно зосереджений навколо вирішення богословських проблем. Невипадково у цей період більшість літературних праць жінок присвячено саме питанням богослов'я (містична література, теологічні трактати). З монастирями пов'язана творчість найбільш відомих середньовічних жінок-вчених, теологів, письменників, мистиків: Хросвіти Гандерсгеймської, Хільдегарди Бінгенської, Елоїзи, Катерини Сієнської, Біргіти Шведської та інших. Сучасні дослідники називають близько 30 вчених черниць періоду з VI до XV ст. [3, с. 28].

Ми проаналізували творчі досягнення декількох із них. Так, Хросвіта Гандерсгеймська (англ. Roswitha of Gandersheim) (935 – 1001/02) – одна з видатних жінок, яка написала свої твори в монастирі Гандерсхайма. Відомо, що вона добре знала античну літературу (твори Теренція, Вергілія, Овідія, Корнелія), християнських авторів. Окремі дослідники вважають, що саме з її творчості бере свій початок історія німецької поезії та середньовічної драматургії [4, с. 143]. У її історичному оповіданні про Оттона I та Оттона II наведені достовірні відомості з генеалогії імператорського дому. Проте, окремі історики вказують на те, що ці дані перемішані з легендами. Хросвіта залишила у своїх роботах також історію свого абатства. До наших днів збереглися також її поетичні твори написані гекзаметром та пентаметром.

Ще одна відома жінка цього історичного періоду – Гільдегарда Бінгенська (з англ. Hildegard of Bingen) (1098–1179) – філософ, мистик, енциклопедист, композитор. Її вважають однією з найталановитіших авторок німецької містичної літератури XIII ст. Особливу популярність Хільдегарді принесли релігійно-філософські та музичні твори. Її інтереси у науці та філософії були дуже широкі. У своїх філософських трактатах «Книга божественних творінь», «Фізика», «Scivias», «Causae et curae» вона розглядала найрізноманітніші питання: будову Всесвіту,

природні явища, причини змін пір року, класифікацію рослин, тварин, птахів та риб, каміння, металів, людські чесноти та пороки.

Необхідно наголосити, що у XIV столітті містичний елемент створюваних жінками літературних творів посилювався. Це література бегінок¹ та жінок-авторів, канонізованих католицькою церквою. Лише в Італії XIV—XV століть можна вказати близько ста творів, створених у монастирях жінками, прихильницями жанру містицизму [5]. Серед них слід насамперед назвати імена Анджели Фоліньйо (з англ. Angela Foligno), авторки таких творів як: «Книга видінь» та «Хресний шлях», Катерини Сієнської (з англ. Catherine of Siena) та Біргіти Шведської (швед. Birgitta av Sverige); дві останні були канонізовані католицькою церквою. Твори Катерини Сієнської побудовані як містичне спілкування з Христом, Дівою Марією, святими, повчання яких вона повідомляла своїм читачам. «Книга про Божественне вчення, або Діалог про провидіння Господнє» – твір, що приніс їй особливу популярність, був результатом екстатичного досвіду спілкування з Богом-отцем. Перу Біргіти Шведської належать також пророцтва та численні листи-одкровення.

Незважаючи на окремі яскраві приклади, творчість жінок у монастирях, як і значення монастирів як центрів освіти, з часом поступово занепадала. Знання латини, мови освічених людей середньовіччя, згасало. Проте чимало шкіл при монастирях продовжувало існувати. Близько двох третин монастирів від загальної чисельності у XIV столітті продовжували утримувати школи [6, с. 81]. Соціальний склад їхнього учнівського контингенту: юні аристократки, доньки багатих містян та ін., програма освіти (навчання грамоти) залишалися такими ж.

Ми маємо також зазначити, що окрім глибокого вивчення догматичного християнства, в умовах ведення натурального господарства мешканки монастиря мали опанувати різні ремесла, зокрема – прядіння, шиття, вишивання. Черниці оволодівали також певними навичками медичного догляду за хворими, оскільки монастир у той період був центром надання лікарської допомоги. Як більшість з них вміли промити і перев'язати рани, накласти шину тощо.

¹ жіноча релігійна громада та її члени. Виникла близько 1170 року в Брабанті, поширилася Нідерландами та в окремих, переважно прирейнських, німецьких містах. Бегінки могли брати шлюб, виходити з громад, не давати чернечих обітниць. Вели півчернецьке життя в бегінажах (гуртожитках), але могли жити й окремо. Бегінок переслідувала інквізиція і багатьох з них засудила до страти.

Як ми вже зазначали вище, в XI столітті ситуація починає поступово але докорінно змінюватися. Стрімкий розвиток міст сприяв розквіту університетів, куди поступово перемістився з монастирів центр освіти та науки того часу. З розвитком у Європі міської культури, посиленням ролі університетів, що монополізували світське знання, жіноцтво втратило реальну можливість здобувати освіту на рівні з чоловіками.

Ми відзначаємо, що викладений матеріал не вичерпує в повній мірі підняту проблему. В наступному, ми продовжимо детально аналізувати предмет нашого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Рябова Т.В. Женщина в истории западноевропейского Средневековья. Иваново : Издательский центр «Юнона», 1999. 212 с.
2. Shafer S. The Fourth Estate: A History of Woman in the Middle Ages. L.; N.Y., 1983.
3. Lerner G. The Creation of Feminist Consciousness. N.Y.; Oxford, 1993.
4. Lucas A. Woman in the Middle Ages: Religion, Marriage and Letters. L., 1983.
5. Poetesse et scrittrice: Enciclopedia biografica e bibliografica italiana. Milano, 1942.
6. Power E. Medieval Woman / Ed. by M.M. Postan. Cambridge, 1975.